

פסולי יוחסין וגורמיהם:

א. מסכת קדושין דף ס"ו ע"ב מתניתין: "וכל מי שאין לה עליו קדושין אבל יש לה על אחרים קדושין הולד ממזר. ואיזה זה? זה הבא על אחת מכל עריות שבתורה.

וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קדושין – הולד כמותה. ואיזה זה? זה ולד שפחה ונוכרית".

מן המשנה עולה, כי אי תפיסת קדושין כשלעצמה אינה גורמת ממזרות שהרי אף בשפחה ונוכרית לא תפסי קדושין והולד אינו ממזר. תפיסת הקידושין באחר היא סימן לחומרת הסיבה שמחמתה לא נתפסים הקדושין באיש זה בדווקא, וסיבה זו היא הגורמת לממזרות. נמצא כי המשנה נקטה כלל, שהוא בבחינת סימן ולא סיבה. והמעין תמה הכיצד נוקטת המשנה בכלל שאין בו משום הבנה בסיבת הממזרות.

ב. מסכת קדושין דף ס"ח ע"א: "נכרית מגלן? (דלא תפסי בה קדושין – רש"י) אמר קרא "לא תתחתן בס" – אשכחן דלא תפסי בה קדושין. ולדה כמותה מגלן? אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בר יוחי דאמר קרא "כי יסיר את בנך מאחרי" – בנך מישראלית קרוי' בנך, ואין בנך מן העובדת כוכבים קרוי' בנך אלא בנה".

בדברי ר' יוחנן כלולים שני דברים: א. בנך מן הישראלית (שהאב גוי) קרוי בנך. ב. אין בנך מן העובדת כוכבים קרוי בנך. כלומר: בן של יהודיה הוא יהודי, ובן של גויה הוא גוי. שני הדברים נלמדים מפסוק זה.

אך אם כן תמוה ביותר המשך דברי הגמ': "אמר רבינא, שמע מינה בן בתך הבא מן העכו"ם קרוי "בנך". לכאורה הם הם דברי ר' יוחנן? ואכן כך מקשה תוס' ד"ה "בנך": "ואם תאמר רבינא היינו דברי ר' יוחנן ומה בא לחדש רבינא שמע מינה?" תוס' מקל על השאלה בכך שאופן הלימוד מן הפסוק שונה, ובעוד רבינא עוסק בנכד הנולד לביתו הישראלית, עוסק ר' יוחנן בבן עצמו והפסוק "כי יסיר" מתייחס לחותן שיסיר את הבן הנישא לגויה. אך באור זה אינו מיישב את התמיה ביסודה, שהרי עדיין אין חידוש דין בדברי רבינא מעבר לדברי ר' יוחנן ואם-כן מה בא רבינא לחדש ב"שמע מינה" שלו?

ג. "אמר רבינא שמע מינה בן בתך הבא מן העכו"ם קרוי בנך" – מבאר רש"י: "שמע מינה מדקרי ליה לכן בת ישראל הבא מן העכו"ם "בנך". איזו תוספת פירוש מוסיף כאן רש"י? הרי פשיטא שהלימוד הוא מפסוק זה. רש"י היה צריך לבאר את אופן הדרשה, או לציין את חלק הפסוק ממנו נובעת הדרשה, אך הא דממכלול הפסוק לומד רבינא, הוא דבר פשוט. ונראה שרש"י מוסיף לנו הבנה במהות דברי רבינא – ויבואר.

הגמ' מדייקת בדברי רבינא: "לימא קסבר רבינא עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר" בדברי ר' יוחנן אין הגמ' מדייקת כן. וצ"ע מה ראתה הגמ' לחלק ולדייק כך רק מדברי רבינא ולא מדברי ר' יוחנן והרי בלשון אחד דיברו? כן צ"ע הכיצד משתמע בדברי רבינא דין ממזרות בולד, הרי לכאורה מחדש רבינא דין כשרות ויהדות בולד, הייתכן שדווקא יהדותו של הולד היא סיבה לממזרות? – אלא שאם נדע את גורמי הממזרות נבין פשט אף במהותו של דיוק זה. אך כיצד ניתן להסיק דין ממזרות בולד עבד (הבא על בת ישראל) והרי רבינא לא עסק כלל בעבד אלא בעכו"ם בלבד? ואין לדחוק ולומר שהגמ' הסיקה מדברי רבינא שהוא סובר כמאן דאמר שעכו"ם ועבד שוים הם וולדותיהם ממזרים, דהא לשון הגמ' אינו "לימא קסבר רבינא – כמאן דאמר – עכו"ם ועבד וכו'. המילים כמאן דאמר לא מופיעות. הדיוק הוא בדברי רבינא עצמו, וצ"ע כיצד משתמע מדבריו אף דין המתייחס לעבד?

ה. רש"י ד"ה "לימא קסבר רבינא הולד ממזר גרסינן: דאתא לאשמועינן דלא שדינן ליה בתר עכו"ם דנימא עובד כוכבים הוא ואם נתגייר יהא מותר לבא בקהל אלא בתר ישראלית שדינן ליה, ומכיון שנולד בעבירה הוה ליה ישראל פסול כשאר נולדים ממי שאין לו עליו קדושין, דתנן במתניתין לעיל (ס"ו ע"ב) שהם ממזרים". במתניתין לעיל סיבת הממזרות לא הוזכרה כמבואר, עכ"פ הסימן לממזרות היה קידושי ההורים, ודינים הנוגעים להם היו כנראה סיבת הממזרות. ואילו כאן רוצים לתלות את הממזרות בולד הנולד בעבירה. רבינא כלל לא דיבר על ההורים אלא על מעמד הולד, הכיצד ניתן להפוך סיבה למסובב ולומר כי דבריו על הולד מלמדים על ממזרות כדמצינן בדף ס"ו העוסק בהורים? כן צ"ע במהות הדברים, הייתכן כי כשהולד גוי לא נחשיבו ל'נולד בעבירה' ואם הולד יהודי יחשב לכזה? הייתכן כי דווקא יהדותו של הולד היא סיבה לפסלותו בבחינת כל הקדוש מחברו חרב ממנו?

ו. לכשיעויין במהות הדברים נתמה עוד יותר על ההשוואה ברש"י, של דברי רבינא לגמ' בדף ס"ו, אכן בין בעכו"ם ובין בעריות יכולה בת הזוג

להינשא לאחר ורק בו לא תופסים קידושין. אבל בעוד בעריות אף בן הזוג יכול להינשא לאחרת הרי שבעכו"ם: לא תפסי לו קידושין בשום בת ישראל. אי תפיסת הקדושין בדף ס"ו היתה סימן לדין ולחומרה מיוחדת בקידושין אלו, שהרי באחרים תפסי ופה לא. אך בעכו"ם מדלא תפסי לו קידושין כלל ייתכן שאין שום דין מיוחד (או עבירה) בקידושין אלו לבת ישראל. הוא פשוט לא בר הכי, ואינו בר תפיסת קדושין. אדרבה הוא דומה לשפחה ועובדת כוכבים הנישאים לישראל ולא לדיני עריות, ואם-כן אף מבחינת עצם הכלל שבדף ס"ו לכשיעויין בו, צ"ע ההשוואה בין דברי רבינא – למשנה בדף ס"ו. ז. גירסת הגמ' אליבא דרש"י היא: "לימא קסבר רבינא הולד כשר". נמצא שיהדות הולד לא רק שאינה סיבה לממזרות אלא היא סיבה לכשרות יתירה (ומבואר שם שהכוונה לכהונה). והנה, כשם שצ"ע בקידושין כיצד משמע בדברי רבינא פסול, צ"ע כיצד משמע מיהדות הולד דין נוסף של כשרות לכהונה? כן צ"ע הייתכן מחלוקת כה קיצונית ואותה סיבה הנחשבת בקידושין לגורם ממזרות תביא ביבמות להכשר לכהונה?

ח. הריטב"א בסוגיין גורס כביבמות: "לימא קסבא רבינא דהולד כשר". הדיוק אינו מסברה אלא מלשונו של רבינא "מדקרי ליה' בנך ולא אמר דהולד כמוהו". על דברי רש"י מקשה הריטב"א: "ולא נהירא, דמהיכא משמע ממימרא דרבינא דסבירא ליה' דלהוי הולד ממזר מהאי טעמא דנידוק הכי? אדרבה, משמע ממימרא דהוי' כישראל גמור?" בפשטות קשה כאן לא רק בהרגשת הדברים הכיצד גורמת יהדות לפסול, אלא אף במהותם דמהיכן נשמע כדברי רבינא העוסק במהות הולד דין ממזרות התלוי' בעבירה ובקידושין של הוריו? מהיכי תיתי לחדש ממזרות הנובעת ממעמדו של הולד ולא ממצב ההורים? אלא שפרושו של הריטב"א תמוה אף הוא דמה דיוק הוא בלשונו של רבינא בנקטו לשון "בנך" הן זהו לשון הפסוק? ומדוע היה לרבינא לשנות מלשון הפסוק ולומר "הולד כמוהו?" אך יותר מאופן הדיוק תמוה עצם הצורך לדייק. הן הריטב"א נוקט: "אדרבה, משמע ממימרא דהוי כישראל גמור" כלומר, מעצם הסברה משמע דאם הולד אינו מיוחס כלל לגוי הריהו כשר לחלוטין, ואם-כן דיוקי לשון למה לנו?

ט. מסקנת הגמ' היא: "נהי' דכשר לא הוי, ממזר לא הוי, פסול מקרי. (כלומר לכהונה). על כל שלב במסקנה זו יש להקשות. לשון נהי' דכשר לא הוי תמוה לדברי הריטב"א שהנידון רק אי הוי כשר אף לכהונה או לא, ובהוא אמינה הוי כשר לכהונה אם-כן לשון נהי' – תמוה, וכן קשה שהרי עצם הדין

כבר מוזכר בלשון "פסול מקרי" שהכוונה פסול לכהונה ומדוע לומר שוב כשר לא הוי? הריטב"א הרגיש בכך ונוקט "לישנא קלילה הוא" והדברים דחוקים. לפי הריטב"א שכל הנידון הוא כהונה צ"ע מדוע נקטה כאן הגמ' "ממזר לא הוי"? מה לזה ולנידון בסוגיין שהוא כשרות לכהונה. מה השתנה מן ההוא אמינה שהשתמע דין ממזרות? כן, עתה במסקנה אם ברור מיהת שאין יחס אל הגוי, והולד אינו ממזר, אם־כן מהיכי תיתי לא להמשיך ולומר שרבינא סובר כר' נתן ור' יהודה הנשיא ביבמות (מובא בריטב"א) שהולד אף כשר לכהונה? והרי כך צריך להיות מסברה, שאם אין שום יחס לגוי לא צריך להיות שום פסול. וצ"ע.

י. ליישוב סוגיה חמורה זו נראה לומר כדלהלן: רבינא לא חזר על דברי ר' יוחנן. ר' יוחנן אכן עסק ביהדות הולד. רבינא בא לחדש פסול בולד! מעתה מובן מדוע רק לרבינא מדייקת הגמ' כי הולד ממזר, ואם אינו ממזר בהכרח שהפסול שחידש רבינא הוא על כל פנים לעניין כהונה. עצם הימצאות פסול מוכרחת אם־כן מעצם חידושו של רבינא. אך הכיצד רואים אנו בדברי רבינא שהולד קרוי בנך – דין פסול? יבואר.

יא. יש לחקור, כאשר ולד מביאת עריות הוי ממזר האם הממזרות היא תוצאה מהעבירה כשלעצמה, או דלימא כיון שעוברי העבירה לא יכולים לבא בקהל ע"י ביאה זו, אף הולד מקבל מהם את אי היכולת לבא בקהל ולצמיתות. כלומר, כאשר התחדש בעריות כי לא רק עבירה יש בדבר אלא הקידושין לא תופסים התחדש גם כי בולד תדבק חוסר יכולת זו מכח חייס להורים במצבם זה של אי יכולת לבא בקהל ע"י ביאתם זו. משמעות דין ממזר היא חייס להורים במצבם בעת העבירה, ולא פועל יוצא של חומר העבירה כשלעצמו. הדבר מקל את ההבנה הכיצד סובל הבן מכח חטאי הוריו שכן אין זה דין הנובע מן העבירה אלא חייס למי שאין בו ביאה בקהל (ע"י בעילה זו שבה דנים). לפי זה מובן גם לר' עקיבא שאין קדושין תופסין בחייבי לאוין (ע"י כתובות כ"ט ע"ב) מדוע נוקטת הגמ' "רב סימאי אומר, מן הכל עושה ר' עקיבא ממזרין חוץ מאלמנה לכהן גדול וכו'". דין אי תפיסת קדושין מביא אחריו ממזרות אף כשחומר העבירה הוא רק לאו. לא רק משום שהלאו חמור כדי להפקיע קדושין וממילא חמור הוא אף כדי לגרום ממזרות. אלא דהממזרות נובעת מחיס למי שלא תפסי לו קדושין במצבו זה, וחייס זה שייך אף באי תפיסת קדושין בחייבי לאוין וממילא הולד הוי ממזר לר' עקיבא.

נפק"מ תיתכן בהיכי תימצוי שבה יצויר התר על פי דין לאשת איש להבעל

לאיש זר. במקרה זה שאין עבירה הרי שלצד שזוהו גורם הממזרות, הולד כשר לבא בקהל. מאידך אם ממזרות נובעת מאי תפיסת קדושין, הרי שבהיות אישה זו אשת איש אין קידושי אחר תופסים בה, והולד המיוחס לה במצבה זה הוי ממזר.

יב. והנה, נפק"מ זו תיתכן. כאשר באים שני עדים כשרים ומעידים על אשת איש כי בעלה מת במדינת הים. בכהאי גוונא, ולאחר היתר של בית דין, מותר לה להינשא כדת וכדין ואין לה שום עבירה בביאת בועל, (בעלה החדש). ובכל זאת – אם לאחר מכן בא הרוג ברגליו, ומפיע בעלה הראשון הרי שילדיה מן השני ממזרים – כך בשו"ע וברמב"ם. מכאן חיוזק לומר כי לא העבירה גורמת לממזרות אלא יחוס הולד אחרי הוריו בשעה שלא תפסי להם קדושין ע"י חתנות זו. [אלא שגם אם העבירה היא גורם הממזרות ניתן לומר כי אף שהאישה פעלה על-פי דין שהרי היו עדים והיתר ב"ד, הרי שהחפצא של הביאה, היתה ביאת עבירה של עריות היוצרת ממזרות. כלומר זו עבירה במהות המעשה ובמנותק מהדין החל על העושה].

יג. לאור שני צדדים אלו תובן שפיר הסוגיה ביבמות דף מ' ולפי פירוש הרשב"א שם. בגמ' ביבמות מצינו מחלוקת אם עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר או כשר. נוקטת הגמ': "מאן דפסיל סבר, מה אשת אב דלא תפסי בה קדושין הולד ממזר אף כל דלא תפסי בה קדושין הולד ממזר. ומאן דמכשר סבר מה אשת אב דלדידיה לא תפסי בהו קדושין כלל". הרשב"א מביא קושיית הגאונים: "מה טעם הוא להכשיר מפני שבעכו"ם לא תפסי בהו קדושין כלל, הא אדרבה כל שכן הואי?" מתרץ הרשב"א: "מאן דמכשיר הכי קאמר: ליכא למתלי בתפיסת קדושין אלא במי שיש לו בעלמא, דכיון דאית להו קדושין באחריני והכא לית ליה, אלמא משום חומרה דערוה הוא והוי כאשת אב לגבי. אבל עכו"ם ועבד הא לא תפסי להו קדושין בבית ישראל, אלמא לאו משום חומר דערוה הוא אלא משום דאינהו לאו בני קידושין אפילו בבית מינן".

נמצא כי המאן דאמר הסובר דולד עכו"ם ועבד אינו ממזר, גם הממזרות נובעת מחומר העבירה, ואי תפיסת קידושין הם רק סימן לחומר העבירה. לכן כאשר לא תפסי קדושין אף בעלמא אין ראייה לחומר העבירה, אלא דין הוא בגברא העכו"ם שאין בו תפיסת קידושין, ולא דמי לאשת אב דהוי אי תפיסת קידושין מחמת חומר העבירה, ומשום כך הולד בעכו"ם אינו ממזר. יצוין כי

אשת אב היא המקור לגורם הממזרות שכן נסמכה לדין ממזרות. לפי זה יובנו גם דברי המאן דאמר שחולק. למאן דאמר זה, גורם הממזרות אינו העבירה אלא החיים למי שאין לו תפיסת קדושין בביאה זו. זו התייחסות לגברא שלא תפסי לו קדושין ואם כן עכו"ם שבכל העולם לא לא תפסי לו קדושין מכל שכן שהולד המיוחס אליו הוא ממזר, וניתן להשוות עכו"ם לאשת אב והדבר אף מק"ו כדמצינו בקושיית הגאונים. נמצא כי יסוד המחלוקת ביבמות אם ולד עכו"ם דומה לאשת אב והוא ממזר, תלויה בשאלה האם גורם הממזרות הוא העבירה או ההתייחסות לגברא עובר העבירה שאין לו תפיסת קדושין בביאה זו, והו"ו חייס לגברא שלא תפסי לו קדושין. עכו"ם שבכולי עלמא לא תפסי לו קדושין הולד המיוחס אליו הוא ממזר, וניתן להשוות עכו"ם לאשת אב ואף הוא כל שכן כדמצינו בקושיית הגאונים. מעתה תובן המשנה בדף ס"ו הסוברת כי ולד עכו"ם אינו ממזר שכן המשנה סוברת כי גורם הממזרות הוא חומר העבירה ולא ההתייחסות למי שאין בו תפיסת קדושין.

יד. רב האי גאון ביבמות דף מ"ה מיישב את קושיית הגאונים (המובאת ברשב"א) באופן שונה. הוא גורס בגמ': "מאן דמכשר סבר כאשת אב. מה אשת אב שזרעו מיוחס אחריו הולד ממזר". המחלוקת אינה תלויה בתפיסת הקדושין אלא בחייס לעכו"ם. כאשת אב יש חייס לאב – הבועל, וכיון דלא תפסי הקדושין אף הולד לא יכול לבא בקהל, אבל בעכו"ם אין חייס לאב וממילא אין הולד נוחל ממנו את פסול הממזרות. נמצא לפי זה כי לכולי עלמא לא חומר העבירה גורם לממזרות אלא אי תפיסת הקדושין של הורי הולד. אלא למאן דאמר כשר, אף שעכו"ם דומה לאשת אב מקל וחומר באי תפיסת הקידושין, הרי חוסר החייס מביא להכשר הולד וכמבואר. מאידך המאן דאמר שמשווה זאת סובר כי מכיוון שמן האם נובע החייס כולו הרי שפסול ביאה בקהל שלה בביאה זו עובר לולד. אם"כ כשם שבאשת אב מקור החייס (האב) מעביר פסול ממזרות לבן, כך בעכו"ם הבא על בת ישראל, מקור החייס (האם) מעביר פסול ממזרות לבן. המאן דאמר שהולד כשר משווה לאשת אב, לא את מקור החייס אלא את הבועל ובעוד באשת אב הבועל מעביר פסול ממזרות, הרי שבעכו"ם אין לו חייס כלל. הסברה לדבר היא שבעוד באשת אב אי תפיסת הקידושין לבועל נובעת מן הדין החל עליו הרי שבבת ישראל הנבעלת לעכו"ם אי תפיסת הקדושין אינו לא דין ה (שניתן לייחסו לולד) אלא דין בבועל שלא שייכי לו תפיסת קידושין. לכן ההקש צריך להיות לא למקור החייס ומצבו אלא לבועל, ואותו משוים בהיכי תימצי של אשת אב, וכן

במקרה של עכו"ם. על כל פנים נמצא לפי זה, כי לכולי עלמא חיים למי שאין בו תפיסת קידושין הוא גורם הממזרות.

טו. לפי דברינו בביאור הסוגיה ביבמות על פי הרשב"א שם, יובן אף תוס' בנידון ביבמות ט"ז ע"ב בד"ה: "קסבר עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר". תוס' מקשה: "ואם תאמר בשלמא מעבד הוי ממזר, דעבד איכא לאו, אלא מעכו"ם אמאי הוי ממזר? מדאורייתא ביאת התר היא, ובית דין של שם גזרו".

תוס' מקשה מזוע יש ממזרות בביאת עכו"ם והרי אין עבירה מדאורייתא? מתרץ תוס': אף על גב דביאת התר היא מדאורייתא בצינעה, במכל מקום כיון דלא תפסי בהו קדושין הוי ממזר כמו בעבד".

לפי דברינו לעיל זרוע אור חדש בהבנת הדברים. למאן דאמר שבעכו"ם ועבד הולד ממזר ויש השואה לאשת אב, בארנו שאין הממזרות נובעת מחומר העבירה אלא מחיים להורים שאין להם תפיסת קדושין בביאה זו. תוס' מקשה שאין עבירה מדאורייתא ואם כן מהו גורם הממזרות מדאורייתא וכיצד משוים זאת לאשת אב שיש עבירה מדאורייתא. מתרץ התוספות שכל ההשואה אינה לעבירה, וזו לא גורמת הממזרות, אלא ההשואה היא מכח אי תפיסת קדושין ובוה ניתן להשוות הן עבד והן עכו"ם לאשת אב מקל וחומר ומובן מדוע הוי הולד ממזר.

טז. התוס' ראש ביבמות שם נוקט: "דאם נימא דשינן ליה רק בתר האם ולא שדינן גם בתר העכו"ם אז הוי ממזר". היחוס לאם בדווקא ובניתוק מהאב הגוי הוא גורם הממזרות והביאור לפי פירוש רב האי גאון לעיל הוא, דלמאן דאמר דהולד הוי ממזר ההשואה לאשת אב היא מכח היות האם מקור החיים. היות האם מקור החיים וכן באשת אב – היות הבעל מקור החיים מאפשרים השוואתם ולימוד ממזרות אף בעכו"ם. נמצא כי דווקא הא דלא שדינן גם בתר העכו"ם מאפשר להשוות אשת עכו"ם לבעל באשת אב. הם הם דברי התוס' ראש.

יז. לאחר שביססנו את הרעיון כי תיתכן ממזרות לא רק מכח עבירה, אלא אף מכח יוחסין להורים דלא תפסי בהו' קדושין בביאה זו נבא לבאר אף את דברי רבינא בסוגיין בקדושין דף ס"ח.

ר' יוחנן דרש את הפסוק "בנך" בהקשר של כי יסיר. רק ישראל ניתן להסיר מדרך ה'. אך רבינא פירש ודרש את "בנך" כפשוטו ולא מכח ההקשר בפסוק. המילה בן מציינת חיים. (באופן מילולי) מעתה רואים אנו עד כמה

מדוייקת לשון רש"י: "שמע מינה מדקרי ליה' לבן בת ישראל הבא מן העכו"ם בנך" רש"י מחדש שהלימוד הוא מן המשמעות המילולית והפשוטה הטמונה בפסוק ולא מן ההקשר של הפסוק הקודם של "כי יסיר" המלמד על יהדות הולד. החידוש הוא מדקרי ליה' בנך – ש"מ שיש חיים. דינו של רבינא הוא דין יוחסין ולא מתייחס ליהדותו של הולד. והנה, לפי דברי רב האי גאון מובן היטב דדוקא משום שיש חיים לאם הוי ממזר. הן הסברנו כי למאן דאמר שהולד ממזר הדבר נובע מכך שהאם שהיא מקור החיים ולכן לא תפסי בה קדושין והוי כאשת אב דלא תפסי קדושין במקור החיים, בביאה זו. והנה, החיים הוא, לדברי רבינא, מן האם, והחידוש אינו שהולד יהודי אלא שאת דיני האם יורש בנה. דין יוחסין זה בא לומר כי למרות שאי תפיסת הקדושין באם אינו נובע מכח דין בה, הרי החיים הוא לאם במצבה זה של אי תפיסת הקדושין וממצב זה נובעהדין בכך, ולא אכפת לן שגורם אי תפיסת הקידושין הוא האב. נמצא שהחידוש במילה "בנך" הוא ליחס את הבן למצבה של האם ולא רק לדיניה הנובעים מחמתה.

יח. דא עקא. רש"י נוקט: "ומכיון שנולד בעבירה הוה ליה ישראל פסול כשאר נולדים ממי שאין לו עליו קדושין" וצ"ע דהא לפי המאן דאמר שהולד ממזר ויש השוואה לאשת אב, לכולי עלמא, בין לרשב"א בין לרב האי גאון, אין הדבר תלוי בעבירה אלא ביוחסין להורים שלא תפסי להו קדושין? אלא היה קשה לרש"י לומר כדברינו לעיל, דהא אף אם מקור היוחסין הוא האם הרי בה עצמה יש רק מצב של אי תפיסת קדושין אך לא מחמתה אלא מחמת בועלה העכו"ם שהוא מקור וסיבת הדין, וא"כ מדוע ירש בנה דין ממזרות ממנה? לכן נוקט רש"י שאין הכי נמי שם של ולד פסול יש בעצם היותו מיוחס לעוברת עבירה. מעתה לאחר דהוי פסול כל שנותר לנו לדעת הוא רק היקף הפסול, בזה ניתן לומר דהוי כשאר נולדים ממי שאין לה בו תפיסת קדושין דכשם ששם יש במקור החיים אי תפיסת קדושין כך גם כאן. בהיכי תימצוי שיש פסול עצמי (מכח העבירה) ניתן לומר כי היקפו של הפסול הוא בכל מי שבהוריו אין קדושין בביאה זו ומעתה ניתן להשוותו לאשת אב. לפי רב האי גאון חידושו של רבינא הוא בעצם היות האם מקור החיים, לרשב"א החידוש דדיני הבן נשאבים מהאם אף שבה אינו מחמת האם אלא מחמת אי תפיסת קדושין מכח הבעל ולרש"י החידוש הוא כמובא ברב האי גאון, אלא דיש להוסיף דהוי חיים לעוברי עבירה וממילא יש פסול עצמי ורק היקפו נלמד ממצב האם, שכן לחדש פסול מכך שבאם אין קדושין לא שייך כל עוד אין

הפסול מחמתה. רק לאחר שיש פסול מכח העבירה שלה, ניתן גם לומר שמצבה נותן לולד דינים. [עדיין לא העבירה כשלעצמה היא גורם הממזרות אלא הא דאין קדושין באם. העבירה רק מחדשת לנו שיש פסול כלשהו – ואילו על היקפו, שזה ממזרות. למדים אנו מהחיים לאם.] כמובן שלדברי הרשב"א שאין כל צורך בעבירה חידושו של רבינא הוא, הא גופא שניתן ללמוד מאם אף שבה זה מצב ולא דין, הדברים מיושבים ביתר הרחבה.

י"ז. לאחר באור ההוא אמינה בדברי רבינא נבא לבאר את מסקנת הגמ': הא מיהת ברור לגמ' שרבינא בא לחדש דין ביוחסין של הולד. והנה, שולד עכו"ם ועבד לא מתייחס אחר אביו ידענו, וגם שהולד יהודי כבר חידש ר' יוחנן, בהכרח בא רבינא להדגיש. כי מקור החיים הוא האם, או כי לומדים ממנה דין לולד. אך אם אין הכרח שזה דין ממזרות יש על כל פנים הכרח שזה דין פסול דהא ברור שהחיים לאם הוא חיים לעוברת עבירה (שלא כחיים לגוי) ולכן מסקנת הגמ' דכשר נמי לא הוי – ופסול הוא רק לכהונה.

כ. לעיל שאלנו מהיכן הסיקה הגמ' בדברי רבינא פסול בעבד והרי רבינא עסק רק בעכו"ם? אלא שהדבר הובהר בתוס' ביבמות בדף ט"ז שלמאן דאמר דולד עכו"ם הוי ממזר בהכרח לא העבירה היא גורם לממזרות אלא החיים למי שאין בו תפיסת קדושין, ובוה אין חילוק בין עכו"ם לעבד. בשניהם אין חיים לאב ולכן האם היא מקור החיים. אלא שההשואה לאשת אב אינה סוף פסוק בדין ממזרות הרי היינו צריכים לחידושו של רבינא או כדברי רש"י שיש על כל פנים פסול מכח העבירה, והיקפו בלבד נלמד מאשת אב, או כרשב"א שהחידוש בדברי רבינא דאף שמקור אי חלות הקדושין אינו האם אלא העכו"ם, שפסול זה בבנה המיוחס אליה. דברים אלו לא התחדשו בעבד ואם כן מהיכי תיתי לומר שיהיה ממזר? וצ"ע.

עכ"פ לאור הדוחק הרב לפרש דין פסול בממזרות כאשר היוחסין הם לאם שאין בה אי תפיסת קדושין מחמת עצמה מובן שפיר מדוע ביבמות הגירסא היא דהולד כשר. לאחר שר' יוחנן חידש את יהדותו בא רבינא להדגיש שיש ניתוק מוחלט מן האב הגוי, והחיים הוא כולו לאם ומכאן בהכרח שהולד כשר ביותר, ואף לכהונה יוכשר מכח ניתוק זה מן העכו"ם. למסקנה שאינו דין כשרות בהכרח אין הדגש על הניתוק מן האב אלא על היחוס לאם ולעבירה ואם כן "כשר ודאי דלא הוי, אך אף ממזרות אין פה שכן החיים הוא רק לאם ולזו אין דין עצמי של אי תפיסת קדושין לפי זה. החיים לאם ולעבירה בא לומר פסול כהונה.

לכשיעויין לאור זה בפרושו של הריטב"א בסוגיין נבין שפיר שאף בסוגיין הוי כמבואר ביבמות דף כ"ג. נמצא טעם המחלוקת הקיצונית בין כשרות אף לכהונה ועד לממזרות מובן, שכן החיים לאם יכול לגרום לפסול לכהונה מכח העבירה, או אף לממזרות שנובעת למאן דאמר זה מן החיים להורים שאין להם תפיסת קידושין, ומאידך חיים לאם פרושו ניתוק מהאב ואם כן יש צד שחיים זה גופו יביא לכשרות אף לכהונה.

כא. לפי רב האי גאון בארנו דלכולי עלמא גורם הממזרות הוא החיים למי שאין לו תפיסת קדושין. לפי זה מובנת שפיר המשנה בדף ס"ו. מי שתופסין לו קדושין בעלמא ולא פה, הרי שדין אי תפיסת הקדושין הוא דין בו ולא בבן זוגו ולכן הולד היונק את החיים ממנו הוי ממזר, אבל בשפחה ועבד כיון שהחיים הוא לאם ואילו אי תפיסת הקדושין תלויה בגוי שהרי בכולי עלמא אין לו תפיסת קדושין, אם־כן הולד כשר. נמצא כי לפי הפשט שבאי תפיסת הקדושין הממזרות תלויה, הרי שהמשנה לא עוסקת בסימנא בעלמא אלא בגורמי הממזרות, ואתי שפיר טפי.

נמצאנו למדים שגורם הממזרות אינו חומר העבירה אלא החיים למי שלא תפסו לו קידושין בביאה זו ולא יכל על ידה לבא בקהל.